

Васил Коцев – легендарният ръководител
на българското външнополитическо разузнаване

На 15 април се изпълват 100-години от рождението на генерал-лейтенант Васил Коцев, или ВИК, както го наричат съвременниците, по абривиатурата на имената му. Разузнавач – легенда, професионалист от най-висока класа, обективен, смел, действащ без страх, но и без илюзии – такъв е останал в спомените на колегите си генерал Васил Коцев. На фона на изтеклото столетие неговата разузнавателна дейност е сравнително кратка, но в историята на българското разузнаване генерал Васил Коцев е човекът,

който най-дълго - почти 13 години, е начело на Службата (Първо главно управление на ДС). При това единствено заради своя професионализъм, той дори не е активен борец против фашизма и капитализма, каквито са колегите му от този ранг по онова време в МВР.

Роден е в софийското село Скравена, в бедно семейство и постъпва в РМС още в детските си години – през 1933, а в БКП е приет през 1948 г. Завършва Първа мъжка гимназия в София и „право” в Софийския университет.

Генерал Коцев участва и в двете фази на Отечествената война като се завръща с орден „За храброст”. Неговата военна част преминава през тежки сражения в Югославия и Унгария и стига до подножието на Алпите, чак до Клагенфурт в Австрия. След войната ВИК е изпратен във външнополитическото разузнаване. В Службата той преминава през тежка задгранична школовка в арабския свят. Доказва се като резидент зад граница, а после израства до заместник-началник и началник на Управлението в едни от най-тежките години на Студената война. И досега за постиженията му като разузнавач се носят легенди. Естеството на неговата работа обаче е такова, че за нея все още може да се говори само в полутонове, като се премълчават важни детайли. Да припомним обаче, че негов агент е високопоставена личност в една от разузнаваните страни, човек, който докладва на своя министър-председател пряко всички събития, проблеми и произшествия. Преди да бъдат прочетени от въпросния премиер, те вече са на разположение на българското разузнаване.

Казано на професионален език ВИК е майстор на вербовките, но каква енергия и драматизъм има зад тези думи - знаят малцина. Сред вербуваните от него има много сериозни личности, които отварят пред нашето разузнаване най-секретни обекти. Обекти, до които както признават експерти в бранша „не можеш припариш на по-малко от 100 метра”. При това значителна част от хората, с които ВИК работи помагат на идейна основа, водени от съзнанието за социална справедливост, мир и разбирателство в света.

Нека припомним и един интересен и същевременно показателен епизод от далечната 1979 г., който добре илюстрира качествата и професионализма на ръководителя генерал Коцев. Настъпила е революцията на аятоласите, когато в Иран всичко ври и кипи, а ген. Коцев е изправен пред поредната трудна задача. Обажда му се лично премиерът Тодор Живков и му казва: *„Васка, искам от разузнаването точна оценка, без шикалкаване и осукване, ще падне ли Мохамед Реза Пахлави, или ще задържи властта.”* Изключителната важност на проблема произтича от тесните политически и икономически връзки на България с Иран. Т.Живков, благодарение на личните си контакти с шаха, е получил гаранции, че Иран ще отпусне на

България няколко милиарден изгоден доларов кредит за изграждане в разстояние на 10 години на национален автомагистрален пръстен, който ще бъде изплащан дългосрочно с български промишлени и хранителни стоки. В България започва мащабна подготовка в тази насока за изграждане на допълнителни мощности, които да произведат необходимите стоки. Предстои строителството на месокомбинати, птицеферми, мандри и овцеферми. От чужбина се договаря скъпо оборудване за тези нови обекти и разширението на някои стари мощности. От развоя на събитията в Иран зависи дали ще получим обещания от Шаха кредит, или ще се загробим със строителство и оборудване на допълнителни, ненужни обекти.

Аналитиците от информационния отдел на разузнаването са категорични, че Шахът е обречен и абдикацията му е въпрос на дни. Генерал Коцев се консултира и с кадрите, работили в този регион. Те обаче не са единни в оценките си и изразяват противоречиви мнения, базирайки се предимно на личния си опит. Според тях Шахът е охарактеризиран като хитър държавник, който лесно няма да се предаде. Разказват, че е изпадал и в по-тежки ситуации, но винаги е оцелявал. Не изключват възможността да направи хитър трик, за да даде възможност на противниците си да се афишират и след това да се справи брутално с тях. Цитиран е подобен случай, когато обявява абдикация, излита със самолет в неизвестна посока и след няколко часа се връща и смазва бунта. Генерал Коцев обаче без да се подава на странични смело се доверява на своите аналитици и не бърка. Наскоро след това режимът на Шаха пада. Нека отбележим, че от всички държавни и партийни институции, които тогава имат отношение към събитията в Иран, разузнаването единствено дава най-точната оценка, което повишава значително неговия авторитет. В икономически аспект загубите за икономиката на страната са сведени до минимум. Част от оборудването за новите мощности е отказано, а друга част пренасочено. Що се отнася до автомагистралния пръстен на България той си остава несбъдната мечта и до днес.

В професионален план, за кариерното развитие на генерал Васил Коцев, трябва да се отбележи, че той поема ръководството на българското външно разузнаване през октомври 1973 г. и остава на този пост до трагичната си гибел на 1 юни 1986 г. През 1963-1964 г. ръководи Втори отдел, след което става началник на Трети отдел. Генерал Коцев има и два успешни ръководни задгранични мандата. Все пак от всички постове, които заема, генералът показва и доказва своята богата и професионално ерудирана личност, най-вече като ръководител на ПГУ-ДС, на цялото българското външнополитическо разузнаване. Генерал Васил Коцев е начело на разузнаването във времената на най-остро противопоставяне между Изтока и Запада. Условието за работа зад граница са особено трудни, но това са и годините на утвърждаване на българското разузнаване. Под негово ръководство личният състав е почти удвоен, набира опит и самочувствие,

вербоват се сериозни агентурни източници. Потокът от информация нараства не само количествено, но и качествено. Укрепват основните направления на работа и се създават нови, както времето и обстановката изискват. По негово време Научно-техническото разузнаване значително активизира своята дейност и става Управление, тогава дава и най-висок принос в икономиката и научно-техническия прогрес на страната. Генерал Коцев слага началото на компютъризацията на разузнавателната работа, без което днес трудно можем да си представим нормалното функциониране на каквато и да е административна дейност.

Засилва се сътрудничеството и партньорството с разузнаванията на социалистическите страни и оттам постъпва голям поток информация. Генералът се познава лично с началниците на всички братски разузнавания и на когото от тях да се обърне по какъвто и да е казус, веднага му се съдейства, разказват подчинените му.

Колегите са запомнили ген. Васил Коцев като изключително острумен човек, с невероятно тънко чувство за хумор, а знаем, че понякога това оръжие е много по-силно от гневните изблици и безполезни караници. През 1974 г, когато той току-що е оглавил разузнаването, Турция нахлува в Кипър, разделя острова на две части на етнически принцип и слага началото на безкрайната кипърска сага. Резидентурата ни в Никозия, а и другите резидентури, мълчат за турската агресия. Обстановката в Центъра е тягостна. Коцев обаче, макар и гневен, за да даде урок на всички, нарежда до резидентурите в Никозия, Анкара, Истанбул и Атина да се изпрати шифрограма в езоповски стил, с приблизително такъв текст: „*Информираме Ви, че нощес турската армия е окупираа северната част на Кипър, населен с етнически турци. Горното за сведение.*”

През всички години като ръководител на Първо главно управление-външното разузнаване ВИК съхранява здрава връзка с колегите си и те го запомнят като непосредствен в отношенията човек, но и тънък психолог. Макар че, както казват някои от тях - ядоса ли се, да не си му насреща, но винаги подчертават, че гневът му никога не е преминавал в злопаметност. Прословутата му любезност обаче не му пречи да преценява колегите си точно, да ги подкрепя и да им дава възможности да се разгърнат най-пълно като професионалисти.

За стила на работа на генерала о.з. полковник Атанас Кременлиев си спомня:

„През годините съм виждал ген. Васил Коцев в много сложни ситуации, налагащи понякога вземането на съдбовни решения. Покрай другите си задължения той отговаряше и за нашата служба 8, извършваща разузнавателна дейност от територията на страната. Имахме обекти навсякъде из България и се налагаше ежедневно да изпращаме

кореспонденция към регионалните звена. Според практиката тогава цялата изходяща кореспонденция се подписваше от него... Въвел бе порядък всеки от нас, по всяко време, да има достъп до него за подпис на изходящите преписки, за да не се пречи на работата поради бюрократични формалности... През него минаваше и огромен поток от входяща и изходяща информация. Изработил си бе навик да обхване с един поглед съдържанието на текста на цяла страница с информация. За няколко секунди погледът му преминаваше по диагонал, от абзац на абзац и това бе достатъчно да се ориентира. Половинчато, полугласно произнасяше отделни думи и фрази и който не го познаваше, оставаше с впечатление, че четете повърхностно. От погледа му обаче не убягваха и най-малките детайли, включително и стилните и правописни грешки. В материал гледан под лупа от няколко души, непременно намираще някаква досадна грешка и разпореждаше: „Оправете тая глупост”.”

Генералът има строги изисквания не само към колегите си, но и самият той е неуморим началник, който по никакъв начин не се възползва от ранга си. Вместо да си урежда луксозни командировки до някои столици, той пътува с кола до наши ГКПП-та, за да се срещне с резиденти и работници по важни разработки.

Колегите му винаги подчертават една много важна особеност в неговия кадрови подбор - той никога не е подбирал екипа си по роднински, връзкарски или други съмнителни признаци. Него не го интересуват „препоръките” на разни политически величия и силни на деня. Оценява служителите единствено по деловите им качества, по техния морал и ефективност в работата. Затова подчинените му го уважават, а неговата грижа и търпимост към младите кадри в разузнаването, уважението към по-възрастните и ветераните са пословични. В същото време подчинените на ген. Коцев винаги подчертават неговата грижа към служителите, дори на обикновено битово ниво. Той успява да реши квартирните проблеми на голяма част от хората, като преди него тези въпроси са протакани с години. Подобрява се и здравното обслужване. Медицинският пункт е модерно оборудван и в него се прилага съвременна система на лечение, насочена към профилактиката и предотвратяване на заболяванията. Управлението разполага с почивна база на морето, като по времето на генерала тя е ремонтирана и разширена, за да могат в нея да почиват всички служители със семействата си.

Ген. Васил Коцев често е притискан от вишестоящи за назначения и повишение в длъжност на разузнавачи, за изпращане на хора зад граница и протекции от всякакъв род, каквато е обичайната тогавашна, а и днешна типично българска практика. Той е кадровик от висока класа. Подбира хората не по роднински линии и по ходатайства на разни величия, а по техните делови качества, по техния морал и ефективност в работата. Оценява

хората точно, преценява техните реални възможности, съумява да даде много прецизна кадрова оценка на всеки оперативен работник. Подчинените му си спомнят, че Генералът си е изработил система на никой да не отказва, но и да не прави компромиси - *„Една работа като не искаш да стане, отлагай я и тя ще отпадне от само себе си”* –шегувал се той.

Той е човек с богата душевност – обича хората, а и те го обичат. На ръст е среден, пъргав в движенията и в ума. Колегите му са го запомнили като непосредствен, весел, умеещ да работи с хората. Неговата търпимост към новите и млади кадри в разузнаването, към по-възрастните и ветераните е пословична.

Някой „доброжелатели” го съветват в онези години да назначи синовете си в разузнаването. Отказва с мотива, че това няма да се изтълкува добре. А и личният му пример е най-доброто оръжие срещу всякакви кариеристи с връзки. Времето показва колко е бил далновиден. И без да са в разузнаването, благодарение на качествата си, синовете на ген. Коцев се реализират успешно в живота: Бойко Коцев като дипломат и заместник министър на МВР в две правителства, носител на многобройни чуждестранни отличия. Емил Коцев - дългогодишен директор на едно от най-крупните предприятия за външнотърговска строителна дейност.

Като ръководител на разузнаването генерал Васил Коцев подменя поколенията в тази толкова специфична сфера, изгражда добър екип от заместници, издига на ръководни постове много млади хора и те оправдават доверието му. Васил Коцев не е речовит, въздържа се от дълги тиради пред голяма аудитория, но малкото думи, които казва, звучат като сентенции. В отношенията си с колегите избягва грубостите и не е в стила му да назидава. Като началник има навик от време на време сам да обикаля етажите на Управлението, за да добие лични впечатления за обстановката. Кабинетът му е на първия етаж на сградата, с огромни прозорци, от които се открива панорама към Витоша и Люлин. Като на длан се виждат още входът на управлението и паркинга за коли. Генералът знае поименно всички които сутрин закъсняват за работа и тези, които в края на работния ден се блъскат на изхода в надпревара кой пръв да напусне сградата. *„Един колега, началник от средния ешелон на ръководството –пише Атанас Кременлиев, -не се разделяше с модно, кожено дипломатическо куфарче. Публична тайна бе, че в него държеше луксозни цигари „Кент” и „Марлборо”, пакетчета кафе, химикалки, запалки, уиски и някой други дефицитни в социалистическа България стоки. Имаше навик като ходи да урежда някакъв проблем, според случая да оставя и съответни подаръчета. Като го видеше с куфарчето в ръка да бърза за някъде Коцев казваше: „За този най-голямото наказание ще бъде да му се вземе куфарчето”. Беше наясно с реалностите в живота и неустойчивостта на човешката психика пред съблазните, независимо от строгите критерии, по които се подбираха кадрите на разузнаването.”*

В същото време подчинените на генерал Коцев винаги подчертават неговата грижа към служителите, дори на обикновено битово ниво. Той успява да реши квартирните проблеми на голяма част от хората, като преди него тези въпроси са протакани с години. Подобрява се и здравето обслужване. Медицинският пункт е модерно оборудван и в него се прилага съвременна система на лечение, насочена към профилактика и предотвратяване на заболяванията. Управлението разполага с почивна база на морето, като по времето на генерала тя е ремонтирана и разширена, за да могат в нея да почиват всички служители със семействата си.

Легендарният ръководител на разузнаването загива нелепо на 1 юни 1986 г. Денят е неделя, а часът 15, 20. На Ботевградското шосе, недалеч от околоръстния път, в автомобилна катастрофа загиват генерал Коцев и съпругата му, които пътуват към София. Службата разполага с десетки служебни автомобили, но за лични нужди Васил Коцев ползва собствената си кола и с това дава пореден личен пример на колегите си.

На 3 юни 1986 г. Ритуалната зала не може да побере всички, които искат да изпратят ВИК и съпругата му. На поклонението пристигат предсавители на държавното и партийно ръководство, ръководството на МВР и близките, разбира се. Отвън остава стълпотворение от служители, дипломати, търговци, военни, граждани, опечалени хора.

„До величията срещу микрофона бяха Димитър Стоянов, Стоян Савов. ВИК отляво в ковчега... Като заспали... Пътници към вечността! Напускаме Централните гробища. Без ВИК. Той си отиде и колко мъдрост, човеци на и тайни, свои и чужди, отнесе със себе си!“ – пише Коста Ананиев.

За своята дейност в защита на националната сигурност на България генерал Васил Коцев е получил десетки ордени, медали и признания, български и чуждестранни. Той е носител на званието „Герой на социалистическия труд“, два ордена „Георги Димитров“, всички степени на „Васил Левски“ с мечове, двата руски ордена „Дружба между народите“ и „Червена звезда“ и др.

Изключителна е неговата активна дейност на сътрудничество с чуждестранни разузнавателни и други служби и органи. Затова говорят красноречиво ордени и наградите, получени от Съветския съюз, Полша, Куба, ГДР, Виетнам, Унгария, Чехословакия, Ирак, Либия, Сирия, Ангола, Алжир и Йемен.

Със смъртта на генерал Васил Иванов Коцев българското външнополитическо разузнаване загуби един от най-изявените си ръководители, защитавал през целия си живот националната сигурност на своето Отечество – Република България.

Генерал-лейтенант Васил Коцев в центъра на снимката- Началник на Първо Главно Управление /ПГУ/, отдясно на него, генерал-майор Георги Манчев- Началник на Управление Научно-техническо Разузнаване/УНТР/ и ръководен състав от ПГУ и оперативни работници от УНТР.